

Қақар Қанат¹

*¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Аймақтану кафедрасының 1-курс докторанты,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан.*

ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ ҚАТЫНАСТАРЫ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ КҮШТЕРДІҢ БӘСЕКЕЛЕСТІГІ

Аңдатпа

2013 жылы ҚХР-ның жібек жолы бастамасы «Бір белдеу - Бір жол» жобасы тұңғыш рет Қазақстанда ортаға қойылған бері әлемдегі ірі елдер мен халықаралық ұйымдардың қызу талқысында болды кей ұйымдар мен елдер сынның көзқараста болса басқалары қолдау көрсетті. Орталық Азиядағы табиғи байлығы мол ел Қазақстанның бұл жобағы қатысуы әлем назарын аударды және сыртқы күштердің Орталық Азияға әсері бұл жобаның іске асуына өзіндік әсер етеді. Ресей, АҚШ сынды елдердің Орталық Азиядағы мүддесі және әлемдік халықаралық ұйымдардың көз-қарасы бұл жобаның іске асуының маңызды түйіні.

Бұл мақалада «Бір белдеу - Бір жол» бастамасы аясындағы ҚХР мен Қазастан қатынастары және оған әсер ететін сыртқы күштердің бақталастығы тақыланып, олардың аталмыш жобаға деген көз-қарасын, өзіндің мүдделік қатынастарын, бұл жоба мен бәсекелес жобаларды зеріттеп, маңызды халықаралық ұйымдар мен келісімдерді атап өтеді және тисті қортынды айтылады.

Кілт сөздер: Қазақстан-ҚХР қатынастары, «Нұрлы жол», «Бір белдеу - Бір жол», Жібек жолы.

Kakar Kanat¹

*¹1st year doctoral student of the Department of Regional Studies,
LN Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan*

KAZAKHSTAN-CHINESE RELATIONS AND CHALLENGE OF FOREIGN FORCES

Abstract

In 2013, China's Silk Road Initiative, the One Belt One Road project, was first mentioned in Kazakhstan and has been widely discussed by major countries and international organizations. Kazakhstan's participation in this project, a resource-rich country in Central Asia, has attracted world attention, and the impact of external forces on Central Asia will have its own impact on the implementation of this project. The interests of countries such as Russia and the United States in Central Asia and the views of international organizations are important factors in the implementation of this project.

This article examines the relations between China and Kazakhstan in the framework of the "One Belt - One Road" initiative and the competition of external forces influencing it, their views on the project, their interests, the project and competing projects, and highlights important international organizations and agreements. and the toothed conclusion is pronounced.

Keywords: Kazakh-Chinese relations, "Nurly Zhol", "One Belt - One Road", the Silk Road.

Какар Канат¹

*¹Докторант 1 курса кафедры регионоведения
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан*

КАЗАХСТАН-КИТАЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ И ВНЕШНИЕ СИЛЫ

Аннотация

В 2013 году китайская инициатива «Шелковый путь», проект «Один пояс - один путь», впервые обсуждалась в Казахстане и широко обсуждалась крупными странами и международными организациями. Участие Казахстана в этом проекте, богатой ресурсами страны в Центральной Азии, привлекло внимание всего мира, и влияние внешних сил на Центральную Азию будет иметь собственное влияние на реализацию этого проекта. Интересы таких стран как Россия и США в Центральной Азии и взгляды международных организаций являются важными факторами в реализации этого проекта.

В данной статье рассматриваются отношения между Китаем и Казахстаном в рамках инициативы «Один пояс - один путь» и конкуренция внешних сил, влияющих на нее, их взгляды на проект, их интересы, проект и конкурирующие проекты, а также освещаются важные международные организации и соглашения. и зубчатый вывод произносится.

Ключевые слова: казахстанско-китайские отношения, «Нурлы жол», «Один пояс - один путь», Шелковый путь.

Орталық Азия Еуразия континентінің жүрегі, ұзақ жылдар бойы Азия мен Еуропа континенттері арасында мәдениет алмасулар болды. Орталық Азия болса осы мәдениетердің түйіскен жері. Қазақстан Орталық Азиядағы экономикасы басқа көршілес елдермен салыстырғанда дамуы тез, табиғи байлығы мол, аталмыш бастаманың басып өтетін бірінші аялдамасы. 1992 жылы 3 қаңтарда Қазақстан мен Қытай ресми түрде дипломатиялық қатынастар орнатты, содан бері екі ел арасында әр түрлі қатынастар мен байланыстар орнатты. 2002 жылғы Қытай мен Қазақстан тату көршілік достық пен ынтымақтастық туралы келісімге қол қойды, 2013 жылы ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин алғаш рет «Жібек жолының экономикалық белдеуін» құру туралы бастама көтерді[1].

Қытай мен Қазақстан саяси, экономикалық, сауда және мәдени байланыстар орнатқаннан бері екі жақты сауда қабынастары дамыды. ҚХР ның Сыртқы істер министрлігінің баспасөз ақпарат бөлімінің ақпаратына негізделгенде 25 жылда Қазақстан мен Қытай арасындағы сауда көлемі 55 есе өсті. 1992 жылы Қазақстан мен Қытай арасындағы екіжақты сауда көлемі бар-жоғы 369 миллион АҚШ долларын құраса, қазір екіжақты сауда көлемі 22 миллиард доллардан асты. Екі елдің қатынастары алғашқы энергетикалық саладан көлік инфрақұрылымына, өнеркәсіптік өндіріске, құрылыс, ауылшаруашылық және басқа салаларға дейін кеңейді[2]. Дегенмен соңғы жылдары әлемдік энергияға деген сұраныстың төмендеуі, мұнай бағасының төмендеуі, белді елдер арасындағы теке-тірес салдарынан екі елдің дамуы бірқатар жаңа сынақтарға дүп келіп отыр.

Әлемдік өзгерістер, территориялық мәселелер, белді елдердің экономикалық қатығыстары себептерінен мұнай бағасының құлдырауы, мұнай өндіруші ел Ресей экономикасының құлдырауы, Қазақстан экономикасына әсер етті. 2014 жылдың қаңтарында Қазақстанда Президент Нұрсұлтан Назарбаев халыққа жолдауында «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» жаңа экономикалық жоспарын ұсынды[3]. Экономикалық стратегия көлік, өнеркәсіп, энергетика және басқа салаларды қамтитын Қазақстандағы инфрақұрылым құрылысын ілгерілетуге арналған даму жоспары. Жоспар теміржол, автомобиль жолдары, авиация, мұнай және газ құбырлары және транзиттік тораптары сияқты экономикалық байланыстарды біріктіріп, тек энергетикаға сүйенген экономикалық шеңгелден құтылу жолы деп айтуға болады. «Нұрлы жол» жоспары мен «Қазақстан 2050» стратегиясы Қазақстан экономикасын көтеру, 2050 жылы әлемдегі 30 елдің қатарына қосылуды жүзеге асыру басты мақсаты. Қазақстанды индустрияландыруға бағытталған, өнеркәсіп пен инфрақұрылымды дамыту арқылы экономиканы дамыту жоспары. Қазіргі кезеңдегі басыты мәселе ретінде әлемдегі мұнай бағасындағы өзгерістер Қазақстан экономикасына әсер етеді.

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері ел экономикасында бастысы мұнай айыру, тау-кен өндірісі сынды ауыр өнеркәсіптің салмағы басым болды. Жеңіл орташа өнеркәсіп түрлері өңдеу

өнеркәсібінің дамуы кенже қалды. Қазақстан экономиканың тарптану бағытын ұстану, нақтырақ айтқанда экономикалық дамыған елдердің экономикасындағы дамыған тараптарымен тиімді байланыс орнатып өз экономикасын дамыту бұл қазіргі мұнай нарқы құлдыраған жағдайда ел экономикасын дамытудың тиімді бағыттарының бірі.

Сыртқы күштердің әсері

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері ел экономикасында бастысы мұнай айыру, тау-кен өндірісі сынды ауыр өнеркәсіптің салмағы басым болды. Жеңіл орташа өнеркәсіп түрлері өңдеу өнеркәсібінің дамуы кенже қалды. Қазақстан экономиканың тарптану бағытын ұстану, нақтырақ айтқанда экономикалық дамыған елдердің экономикасындағы дамыған тараптарымен тиімді байланыс орнатып өз экономикасын дамыту бұл қазіргі мұнай нарқы құлдыраған жағдайда ел экономикасын дамытудың тиімді бағыттарының бірі.

Сонымен бірге, Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымы, Еуропалық Одақ, Еуразиялық экономикалық одақ және т.б. сияқты халықаралық ұйымдар мен қатынастарына барынша назар аударады, бұл халықаралық ұйымдардың Қытайдың бастамасына деген көз-қарасы екі елдің бастама аясындағы қарым-қатынастарына әсер ететін фактор ретінде қарастыруға болады[5]. Орталық Азиядағы экономикасы дамыған ел ретінде әрине Ресей, АҚШ және басқа елдер мен халықаралық ұйымдардың назарында болады. Негізінен сыртқы факторлар мынадай:

Ресейдің ықпалы күші

Орталық Азия аймағына қарата «пост кеңістік ұстаным» дағы Ресей әрдайым аталмыш аймақты дәстүрлі ықпалды аймағы ретінде қарастырып, басқа күштердің ықпал етуіне күдікпен қарайды. Ресей Қытайдың бастамасын объективті түрде мүдделі бәсекелесі ретінде қарастырады[6]. Сондықтан бастаманың жүзеге асуына Ресейдің Орталық Азиядағы саясаты ықпал зор. Қазақстан тәуелсіздік алғанан кейін екі ел арасында әр түрлі байланыстар болды. Шегара аумағы көршілес екі елдің тарихи байланыстарыда ұзақ. Екі ел арасында саяси, экономикалық, әлеуметтік салаларда байланыстары тығыз. 1992 жылы 25 мамырда «ҚР мен Ресей федерациясы арасындағы достық, ынтымақтастық және өзара көмек туралы келісім шарты» на қол қойысты бұл 10 жылдық келісім 2012 жылы екі ел басшылары кездесуден кейін және 10 жылға ұзартылды[6]. Қазақстан сол жылы Ресейді негіз еткен «Ұжымдық қауыпсыздық келісімі » не де қол қойып 2002 жылы бұл Ұжымдық қауыпсыздық келісім ұйымы болып құрылды[6]. Екі ел арасында заңдық және ұйымдық негіздері бар, сол себепті саяси байланыстары пысып жетілген.

Еуразиялық экономикалық одақ елдері шартына сәйкес, экономика жағынан Ресей Қазақстанның ең жақын әріптесі, екі ел экономикасы бір бірімен байланыста. Сондықтан да Орталық Азия елдеріне әсіресе тәбиғи байлығы мол Қазақстанға Қытайдың экономикалық байланыс орнатуы, Ресейдің мүддесінен шығуы керек, сонда ғана экономикалық байланыстар дамыйды. «Ұжымдық қауыпсыздық келісімі » де егер келісім шарт жасаушы елдерге басқа ел немесе ұйым қауыпсыздігіне қауып төндірсе шарттас елдер әскери көмек көрсету керек деп белгіленген және әскери технологиялар мен қауыпсыздық саласында ынтымақтастық орнату туралы келісімге қол қойысқан[7].

ШЫҰ-Орталық Азия елдері мен Ресей, Қытай елдері арасында әскери қарым-қатынас орнатуына платформ болды[8]. 2012 жылы Ресей мен Қазақстан елдері арасында аймақтық әуе шабуылынан қорғаныс жүйесі туралы келісімдер жасасқан[8]. Бұл бізге Ресей-Қазақстан қатынастары Орталық Азия аймағында ерекшелікке ие екенін дәлелдейді. Қазақстандағы халық санағында орыс халықының ұстайтын салмағы аз емес бұл Ресей мен Қазақстан қатынасындағы маңызды факторлардың бірі. Жоғарда атап өткен факторларға негізделіп, Қазақстанның сыртқы саясатында Ресей бағыты басым екенін білуге болады.

Ал Ресей жөнінен Орталық Азияны өзінің саяси стратегиялық аймағы ретінде қарастырады. Ресей үшін Қытайдың Орталық Азиядағы бастамасында екі сыни көз-қарас бар: Біріншісі, Қытайдың Орталық Азиядағы ықпалын арттыру мүмкін[5]. Екіншісі, Қытайдың сiбiр темiр жолы мен Орталық Азиядағы транспорттық жобасы Ресеймен бәсекеге ие, Ресей бұл бәсекеде қабiлетсiз[5]. Ал Қытай Қазақстанды Еуропаға байланстратын маңызды стратегиялық аялдамасы деп санайды[8].

Батыс елдерінің Ресейге санкциясы және әлемдік мұнай бағасының құлдырауы, Ресейдің экономикасын тез арада қалпына келтіруді қажет етеді және Қытайға жақындасуға міндетті. 2015 жылы Қытай мен Ресей «Бірлескен декларация» қол қойысты[5].

Қытай Орталық Азияға өз стратегиялық жоспарын жүзеге асыру үшін ресейдің сынни көз-қарасы мен күдігін арылту және Орталық Азияда селбестік орнатып, мүдделік аймақтағы саяси

ойыншылардың қолдауына ие болмаған жағдайда, Орталық Азия мен Ресей арасындағы экономикалық келісімдерге еш қандай да мүдделік шек келтірмеген шарт астында ғана тең мүдде де дамыта алады.

АҚШ тың жақындасуы

Ресей және Қытай екі алып ел мен жақын қатынастағы Қазақстан АҚШ -менде жақсы қарым-қатынаста болды. Бұл Қазақстанның тиімді қатынастардан пайдаланып дамуына мүмкіндік және халықаралық қатынастарда күштер баланысын сақтау Орталық Азиядағы геосаяси жағдайда ұлттық қауыпсіздікті сақтауда маңызды [9]. Кеңес одағы ыдырағаннан кейін, Еуразия континентінде геосаяси құрлымында өзгерістер болды. Орталық Азиядағы табиғи байлығы мол, жер көлемі кең Қазақстан әлемдік саясатта, экономикада стратегиялық орынға ие болды. Әлемдегі ірі державалардың тартысындағы әлемдік геосаяси аймаққа айналды. Орталық Азиядағы бес елдің географиясы мен Ресей және Қытай сынды алып елдермен шектесуі, мұнай және табиғи газ ресурстарымен Таяушығыстан кейін екінші орынға ие болуы АҚШ тың назарын өзіне аударды. Қазақстан тәуелсіздік алғанда АҚШ бірден Қазақстанмен дипломатиялық қатынас орнатты. АҚШ Қазақстанның геосаяси маңызын біледі, АҚШ тың Орталық Азия мен байланыс орнату Ресейдің әлсіз түсін ұстап, Қытайдың артқы ауласына жақындасу болып табылады.

1992 жылы Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев АҚШ-да іссапарда болды. Екі ел президенті «Қазақстан-АҚШ сауда ынтымақтастық туралы келісім»-ге қол қойды[10]. Екі ел «демократиялық әріптестік шарты» және басқада әскери, ғылыми-технологиялық, экономикалық қатынастар туралы келісімге қол қойысты. Екі ел арасындағы маңызды шаралар ретінде Кеңес одағы ыдырағаннан кейін, Қазақстан ядролық қару-жарақтан бастартты. Қазақстанды ядролық қарусыздандыру кезінде АҚШ Қазақстанның қауыпсіздігіне кепілдік берді[10]. 2012 жылы АҚШ-Қазақстан екі ел арасындағы саяси, экономикалық, қауыпсіздік саласындағы байланыстарды зеріттеу механизмін жүзеге асыру мақсатында екі ел «стратегиялық серіктестік комитетін» құру келісіміне қол қойды[10]. Екі ел қатынастары жаңа кезеңге қадам тастады.

Қазақстанның орналасуы Ресей елі мен Қытай елінің шектескен жерінде, әлемде алдыңғы қатарда тұрған екі ел мен шеғара аумағының болуы геосаяси қауыпсіздік мәселелерін сыртқы саясаттың басты маңызды түйіні ретінде қарастырады, және осы геосаяси жағдай Қазақстанның «көп векторлы саясат» бағытын ұстануына міндет етеді. Өзінің тәуелсіздігін сақтау үшін сыртқы күштермен қарым-қатынас орнатып және баланысты сақтап, оларғы арқа сүйейді[9]. АҚШ Қазақстаннан шалғай алыста тұратын ел және Қазақстанмен ешқандай тарихи территориялық мәселелер жоқ. Сондықтанда, Қазақстан үшін геосаяси қауып-қатері жоқ. АҚШ әлемдегі әскери қарулы күштері ең дамыған ел ретінде Қазақстанның әскери саласының дамуына көмектесіп егемендігін сақтауына көмектесе алалды. 90 жылдары Қазақстан АҚШ пен әскери селбестік орнатты, озық әскери технологияларын енгізді[11]. Қазақстан НАТО-ның «Бейбіт әріптестік пен серіктестік» жоспарына қол қойды[11]. 2001 жылы АҚШ пен Қазақстан әскери ынтымақтастық туралы келісімге қол қойды[11]. Әлемдегі ең озық қару-жарақ технологиясы бар АҚШ-пен Қарым-Қатынас орнату Қазақстан үшін өзінің геосаяси қауыпсіздігін сақтаудың көп векторлы бағытының бірі. Қытай зеріттеушілері ойда Қазақстанның АҚШ-пен селбестік орнатуы Қытайдың Қазақстанмен шеғара аумағына Солтүстік батысы мен тибет өңірінің қауыпсіздігіне қауып төндіреді деп есепсетйді [11]. бұл сілтемедегі Қытай зеріттеушісінің зеріттеу мақаласында көрсетілген.

АҚШ халықаралық қатынастар ғалымы реалист Джон Дж.Миршаймер (John J. Mearsheimer) зеріттеу жұмысында білай деп атап өтеді: «Қытайдың экономикалық даму қарқыны тез, бұл АҚШ үшін күшті қауып болып табылалд және АҚШ-тың әлемдік саясатына әсер етеді»[12]. Джон Дж.Миршаймердің көзқарасы бойынша АҚШ тезарада шаралар қолданып Қытайдың дамуын тежейді, әрі Қытай болашақта АҚШ-тың әлемдік саясаты мен ықпал күшінің артуына басты бәсекелес болады. Қазақстан болса Еуропа-Азия контенентінің жүрегіне орналасқан, «Жібек жолының экономикалық белдеу» жоспарының жүзеге асуында стратегиялық маңызға ие. Қазақстан Қытайдың солтүстік батысымен шектеседі, геосаяси тұрғыдан қаранда Қытайдың территория тұтастығына әсер ететін маңызды стратегиялық өңір. Егерде әрқандай бір күшті ел бұл араға үстемдік етсе ол Қытайдың қауыпсіздігіне әсер етеді. Қытайдың «Бір белдеу бір жол» жобасы Қытайдың Еуразия ұлы құрлық көпірінен пайдаланып экономикасын дамыту, Қазақстан осы көпірде маңызды геосаяси платформалық ролын атқарады.

Халықаралық ұйымдардың әсері

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін белсенді түрде әлемдік саясатта өзіндік рол атқарды. Айтар болсақ әлемдік ядроқарусыздандыру да белсенді түрде БҰҰ-ның іс-шараларына қатысып, өз еркімен ядролық қару жарактан бастартты. Әлем бейбітшілігін сақтауда, экологиялық ортаны қорғау іс-шараларына белсенді қатысты. Қазақстан 2050 стратегиясында болсын мемлекеттік сыртқы саясатында болсын Қазақстан БҰҰ-мен, Халықаралық финанис қаржы ұйымдарымен, Еуразиялық экономикалық одақ және Еуропалық одақпен басқада Азиялық қаржы ұйымдарымен байланысты дамыту атап көрсетілген. Халықаралық ұйымдардың Қытайдың бастамасына қарата күдік-күмані, қарсылығы немесе қолдау көрсетуі Қытай-Қазақстан жібек жолы қатынастарына өзіндік әсерін тигізеді [13].

1992 жылы Қазақстан БҰҰ-на мүше ел болды. Сол жылы Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев БҰҰ-ның Басассамблеяның 47-ші самитінде Қазақстанның сыртқы қатынастары жөнінде баяндама жасады және « Азиялық өзара ынтымақтастық және сенім шаралары жөнінде біріккен халықаралық самит» өткізу туралы ұсынысын ортаға қойды[13]. Қазақстан БҰҰ ға мүше ел қатарына кіргеннен бері әлемдік саясатта өзндік ролын атқарып келеді. 2009 жылы БҰҰ-ның Басассамблеясының жиналысында Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев ортағы қойған «Халықаралық ядролық сынақтарға қарсы іс-қимыл күні» туралы ұсынысы барлық мүше елдер жағынан қолдау тапты.

2017 жылы өткен БҰҰ-ның қауыпсіздік кеңесінде 2344-қарары мақұлданды және әлемнің барлық елдері «Бір белдеу - Бір жол» бастамасын бірлесіп құруға сонымен қатар «Адам тағдырының қауымдастығын құру»(building a community of human destiny) туралы ұсынысы мақұлданды[14]. БҰҰ да жақынғы жылдары мүше кейбір елдер Қытайдың жібек жолы бастамасына қарсылығына білдіріп отыр. Сондықтанда БҰҰ-ның аталмыш ұсынысқа қарата көзқарасы жобаның әлемдік деңгейде қолдау көрсетілуіне, белдеудегі елдер тең дәрежеде мүделерінің қорғалуы бұл жобаның жүзеге асуына әсер етеді.

Еуропа Қытай бастамасының соңғы аялдамасы және белдеудегі елдердің экономикасына ықпал ететін әлемдегі белді дамыған елдерден құралан. Қазақстан Еуропалық одақ пен басқада Еуропалық қаржы ұйымдарымен байланыса. 1995 жылы Қазақстан президенті Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Еуропалық одақпен «Қазақстан Еуропалық одақ серіктестік пен ынтымақтастық туралы келісіміне» қол қойысты. Сол жылы және де «Қазақстан мен ЕО арасындағы сауда және басқа да байланысты мәселелер туралы уақытша келісім» қол қойды[15]. Осы келісім шарттардан Қазақстанның ЕО-пен қарым-қатынасы жақсы және заңдық негізде келсім шарттары бар. Қытайдың жібек жолы жобасы екі бөлек жобадан құрам тапқан: біріншісі, құрлық жібек жолы. Екіншісі, теңіз жібек жолы осы екі бағыттыңда соңғы аялдамасы Еуропа, сондықтан да Еуропалық одақтың осы жоба жөніндегі көзқарасы бірден белдеудегі ел Қазақстанға әсер етеді. Еуропа елдерінің аталған бастамаға қарата ұқсамаған көзқараста, дерліктей қолдау көрсетіп отырған жоқ. Оның бірқанша себептері бар: бірінші, ЕО елдерінің Қытайдың бұл жобасын тек өзіне тимді пайдалану белдеудегі елдердің мүделерінің тең құқықтан игіліктенуіне күман-күдікпен қарайды[16].

«Бір белдеу - Бір жол» жобасының экономикалық мүддесін қарастырсақ:

- а) Қытайдың өнімдерін сату-рыногін кеңейту және шикізаттар мен технологияны импорт ету.
- б) еркін сауда орталықтарын құрып, еселенген сауда салығынан бастарту.
- в) ауыл шаруашылығы, теңіз өнеркәсібі, энергетика, жасыл технологиялар және басқа салалардағы экономикалық ынтымақтастық аясын кеңейту.
- г) қаржылық ынтымақтастық - инвестицияларды ынталандыру және аймақтық дамуды шектейтін инфрақұрылымдық қиындықтарды жою үшін Азия инфрақұрылымы және инвестициялық банк, Жібек жолы қоры, БРИКС жаңа даму банкі және басқалары сияқты жаңа институттар құру.

Бұл мүделер түгелдей Қытай экономикасының дамуына тиімді, Аймақтық және белдеудегі басқада даму үстіндегі елдер мен тең құқықтық мүдесі ескерілмеген деп санайды[16].

Екіншісі, ЕО және Қытай екі тарап энергия шикізаттар(мұнай, газ)мен бөлісуде және сауда рынғында бақталас ретінде жібек жолы белдеуінде саханаңа шығатыны анық[16].

Еуропалық Одақ пен Қытай елдерінің селбестігінен бәсекелік пен бақталастық басым Орталық Азия аймағында, ЕО-ның аталмыш бастамаға қарата көзқарасы белдеу елдері мен ҚР-ның жібек жолы бастамасы аясындағы қатынастарына өзіндік әсер етеді. Жолдың бастапқы аялдамасы мен соңғы аялдамасы жібек жолы қатынастарында ең маңызды стратегиялық маңызды орындары және экономикалық центірлері ретінде экономикалық құндылыққа ие.

Қортынды

Қазақстан Орталық Азиядағы мұнай және тәбиғи байлыққа бай ел ретінде геосаяси стратегиялық маңызға ие. Сондықтан әлемдегі ірі Ресей, АҚШ елдерінің Қытайдың Орталық Азиядағы бастамасы жөніндегі шектеулері мен бақталастығы жобаның жүзеге асуына әсерін тигізеді. Қазақстан Орталық Азиядағы әлемдік саясатқа белсенді араластың елдің бір ретінде халықаралық ұйымдар мен қатынасы барынша жақсы дамыған. Халықаралық ұйымдардың аталмыш бастамаға көз-қарасы Қазақстан мен Қытай жібек жолы қатынастарына әсер етеді. ЕО-жібек жолының соңғы аялдамасы және Қытайдың бақталасы ретінде, жобаның іске асуында маңызды ролы бар. Жібек жолы аясындағы жобаның жүзеге асыру үшін мынадай ұсыныстарды қоямын:

- Жібек жолы белдеудегі елдердің ортақ мүддесін ескеретін ортақ принциптер құру.

Жібек жолы тәрихы әлемдегі барлық адамзатқа ортақ, бұл жоба тек қана ірі елдердің экономикалық мүддесін ескермеу керек. Белдеудегі елдердің барлығының экономикалық дамуына тиімді болу және олардың да мүдделілік құқықтары қорғалуы тиіс.

- АҚШ, Ресей, ҚХР елдерінің ынтымақтастығын жүзеге асырып, белдеудегі елдер жібек жолына байланысты ортақ халықаралық ұйым құру.

Халықаралық ұйым әлемдегі ең күшті елдер АҚШ, Ресей және ҚХР ның күштер баланысын сақтап Азия мен Еуропа континентерін байланыстрып, белдеудегі елдердің мүддесіне тиімді экономикалық құн жарату.

- Жібек жолы елдерінің заңдық мүддесін қорғайтын халықаралық заңдық ұйым құру.

Әлемдегі белді елдер жібек жолын өз мүддесіне тиімді пайдалануды мақсат етеді және ұқсамаған бастамалар ұсынуда. Ортақ жібек жолы ұйымы болғанда заңдық жақтан белдеудегі елдер мүддесін қорғауға болады.

- Қазақстан ҚХР, Ресей, АҚШ-мен халықаралық ұйымдар арасында жібек жолы белдеуі қытастарының дамуы үшін плафорымдық рөлін сәулелендіру.

Еуразия жүрегіне орналасқан Орталық Азия әлемдегі геосаяси аймақ ретінде күштер бәсекесі көрнекі аймақ. Қазақстан аймақтағы экономикасы дамыған және тәбиғи байлығы мол болуы, аймақтағы маңызды стратегиялық орны мен ерекшеленеді. Аймақта белді ел ретінде Қазақстан ҚХР мен ЕО тың арасындағы платформалық рөлін атқаруына және жібек жолы белдеу елдеріне ортақ экономикалық байланыс орнатуға мүмкіндігі бар ел.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А.М. Акматалиева. Перспективы реализации экономического пояса Шелкового пути КНР в Центральной Азии. Ч.1,2,3,4. - Вестник КРСУ.2018. Том 18. №7.-С. 111-115.
2. ҚХР ның Сыртқы істер министрлігінің баспасөз ақпарат сайты: https://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676500/sbgx_676504/
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты [Электрон. ресурс]. – 2012. – URL: http://www.akorda.kz/kz/page/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-n-a-nazarbaevtyyn-kazakstankhalkyna-zholdauy-27-01-2012zh_1341124121 (дата обращения: 18.02.2014)
4. Лузянин, С. Россия – Китай – Центральная Азия: транспортные и энергетические интересы / С. Лузянин, Н. Семёнова // Обозреватель – Observer. – 2016. – №2 (313). – С. 58.
5. Чжао Ятинг, « Бір белдеу және бір жол «аясындағы Қытайдың стратегиялық фулкрумын таңдау - Қытаймен Қазақстанмен стратегиялық ынтымақтастықты үлгі ретінде қолдану» [J] // Синьцзян әлеуметтік ғылымдары, 2015 (6); 75-80 б.
6. Колотов В.Н., Еуразиялық турбуленттік доға - интеграцияның негізгі геосаяси қауіпі [J] // Ресей журналы, 2016, 33 (03): 49-54 б.
7. J H Saat. Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымы // Орта Азия сериясы. Ақпан 2005.-4-5 б.
8. .Е.В. Колдунова. Роль Шанхайской организации сотрудничества в регионе Центральной Азии: сравнительный анализ исследовательских дискурсов. Сравнительная политика и геополитика. 2(12) / 2013.-С. 62-65.
9. Айнур Ногаева. АҚШ, Ресей және Қытай Ортазия Аймағында. Астана. 2014.-114-135Б.
10. Frederick Starr S. Sultanov B. S. Enders Wimbrush, Kukeyeva F. Svante E. Cornell, Nursha A. Looking Forward: Kazakhstan and the United States // <http://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/publications/SRP-1409Kazakhstan.pdf> Accessed: 18/01/2015.

11. Чжан Венму. АҚШ-тың мұнай геостратегиясы Қытайдың Тибет пен Шыңжаңның қауіпсіздігіне қауіп төндіреді // [J]. Аурухана басшылығының анықтамасы, 2002, 5-37 беттер.
12. John J. Mearsheimer. *The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia. The Chinese Journal of International Politics, Volume 3, Issue 4, Winter 2010, Pages 379–380, <https://doi.org/10.1093/cjip/poq018>.*
13. Johan Engvall, Savnte E. cornell. *Asserting statehood: Kazakhstan's role in international organizations. Central Asia-Caucasus institute silk road study program. December 2015. -44-59p.*
14. Ху Сяолиан. «Ортақ өркендеу мен дамудың белдеуі мен жолын бірге салу» // Шетелдік инвестициялар және экспорттық несие, 2017 (2): 1 б.
15. Jarosław Marczak, Natalya Uvarova. *The Kazkahstan-European union partnership: Modernization of the republic's financial system. Law and Economics Review, 7 (4), 229–241p.*
16. Justyna Misiągiewicz, Marcin Misiągiewicz. *China's "One Belt, One Road" Initiative – the Perspective of the European Union. Annales universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia. VOL. XXIII, 1. 2016.-33-42p.*

References:

1. Akmatalieva A.m. *Prospects for the implementation of the Silk Road Economic Belt of China in Central Asia. Ch.1,2,3,4. - Bulletin of KRSU.2018. Vol. 18. No. 7. - Pp. 111-115.*
2. *press service of the Ministry of Foreign Affairs of the people's Republic of China: https://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676500/sbgx_676504/*
3. *President Of The Republic Of Kazakhstan N. A. Address of the head of state to the people of Kazakhstan. Socio – economic modernization is the main direction of Kazakhstan's development [electron. resource]. 2012-URL: http://www.akorda.kz/kz/page/kazakstan-respulikasynyn-prezidenti-n-a-nazarbaevtyyn-kazakstankhalkyna-zholdauy-27-01-2012zh_1341124121 (date: 18.02.2014)*
4. *Luzyanin S. Russia-China-Central Asia: transport and energy interests / S. Luzyanin, N. Semenova // Observer. – 2016. – №2 (313). - P. 58.*
5. *Zhao Yating, choosing China's strategic fulcrum within the framework of "One Belt and one road" - using China as an example of strategic cooperation with Kazakhstan " [J] // Xinjiang Social Sciences, 2015 (6); p.75-80.*
6. *Kolotov V. N., Eurasian turbulence arc - the main geopolitical threat of integration [J] // Russian journal, 2016, 33 (03): 49-54 P.*
7. *J H Saat. Collective Security Treaty Organization // Central Asia series. February 2005.-p. 4-5.*
8. *."I Don't Know," He Said. The role of the Shanghai Cooperation Organization in Central Asia: a comparative analysis of research discourses. Comparative politics and geopolitics. 2 (12) / 2013.-pp. 62-65.*
9. *Ainur Nogayeva. The United States, Russia and China are in the Central Asian region. Astana. 2014.-114-135B.*
10. *Frederick Starr S. Sultanov B. S. Enders Wimbush, Kukeyeva F. Svante E. Cornell, Nursha A. Looking Forward: Kazakhstan and the United States // <http://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/publications/SRP-1409Kazakhstan.pdf>> Accessed: 18/01/2015.*
11. *Zhang Venmu. US oil geostrategy threatens China's security in Tibet and Xinjiang // [J]. Handbook of hospital management, 2002, pp. 5-37.*
12. *John J. Mearsheimer. The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia. The Chinese Journal of International Politics, Volume 3, Issue 4, Winter 2010, Pages 379–380, <https://doi.org/10.1093/cjip/poq018>.*
13. *Johan Engvall, Savnte E. cornell. Asserting statehood: Kazakhstan's role in international organizations. Central Asia-Caucasus institute silk road study program. December 2015. -44-59p.*
14. *Hu Xiaolian. "Building together the Belt and path of common prosperity and development" // foreign investment and Export Credit, 2017 (2): p.1.*
15. *Jarosław Marczak, Natalya Uvarova. The Kazkahstan-European union partnership: Modernization of the republic's financial system. Law and Economics Review, 7 (4), 229–241p.*
16. *Justyna Misiągiewicz, Marcin Misiągiewicz. China's "One Belt, One Road" Initiative – the Perspective of the European Union. Annales universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia. VOL. XXIII, 1. 2016.-33-42p.*